

د پاکستان آئین سازہ اسمبلی کنبی

د باچا خان

Ketabton.com

تقریر ونہ

www.pdfbooksfree.blog

دَ پاكستان آئين سازه اسمبلى كنبى

دَ پاچا خان^{رح}

تقريره

www.pdfbooksfree.blogspot.com

ٲول حقونہ دَ باچا خان ريسرچ سنٲر په حق کنبې محفوظ دي.

دَ کتاب نوم : دَ باچا خان تقريرونه

دَ چاپ شمېر : 1000

دَ چاپ کال : 2010ء

قيمت : 50 روپۍ

www.pdfbooksfree.blogspot.com

باچا خان ريسرچ سنٲر، باچا خان مرکز پېښور

پيش لفظ

زمونږ د هادي او رهبر باچا خان په حواله اشرافيه طبقې او د هغې پاللو د ابلاغ ذريعو چې د پاکستان د شروع نه كوم نفرت راپيدا کونکې مهم شروع کړې وه، د هغې يوه نتيجه دا راووته چې د نوي نسل او خصوصاً د پاکستان د نورو برخو سره تعلق لرونکو خلقو په ذهنونو کښې دا خبره پخه شوه چې خدائي خدمتگار تحريک، باچا خان* او د هغه ملگري پاکستان د خپل سياسي جدوجهد د ناکامۍ سبب گڼي او له دې وجې نه صرف دا ملک ماتول بلکې په ملک کښې دننه انارکي پيدا کول غواړي. په دې کښې هېڅ شک نشته چې باچا خان او د هغوي ملگري د هند د تقسيم مخالف وو خو د هغوي دا جدوجهد د اخلاص، قربانيو او د بنو نيتونو د لارواله مثالونو نه عبارت دے. هغوي دا جدوجهد د خط و کتابت او ستينوگرافر په مرسته نه وه کړې بلکې د دې سيمې د پېرنگي د غلامۍ نه د خلاصولو دپاره ئې هغه قرباني ورکړې وې چې مثال نه لري. نور زياتې ورسره دا وشه چې د قيام پاکستان نه پس د دوي د زور سياسي جدوجهد په نتيجه کښې رياست د دوي د قبلولو نه په عملي توگه انکار وکړو حالنکې باچا خان* د مجلس آئين ساز غړې وه، کوم چې د پاکستان د جوړېدو نه پس د ملکي نظم او نسق په حواله د قانون جوړولو اختيار مند وه او صرف دا نه بلکې دوي او د دوي ملگري د بدترين رياستي جبر بنسکار هم شو. تر اوږدې مودې په جېلونو کښې وساتلې شو. دوي او د دوي ملگريو سره هغه سلوک وکړې شو کوم چې به د جاهليت په زمانه کښې مفتوحه خلقو سره کولې شې. رياستي منابعې د دې خبرې د خوړولو دپاره مختص کړې شوې چې د مسلم

ليگ نه سپوا ټولې سياسي ډلې غېر رياستي سوچ لري او باچا خان د دوي سرخېل دے. د دې ملک د اکابرينو په دې سوچ بنده حېرانېږي چې هغوي په شعوري توگه هر يو سياسي مخالف له په مسلم ليگ کښې د شاملېدو بلنه ورکوله او د يو جماعتي نظام بنياد ايښودل ئې غوښتل او دا خبره بېخي هېره کړې شوې وه چې د جمهوريت بنائست د اختلاف له وجې خلا مومي. شايد چې د دې ملک د اکابرينو خيال وه چې د ملک خدمت صرف په دې شکل کښې کېدے شي چې ټول خلق صرف او صرف په مسلم ليگ کښې شامل شي او د اختلاف هېڅ گنجائش پاتې نه شي نو په منظمه توگه مسلم ليگ سره د نظرياتې تړون نه لرونکيو مشرانو خلاف يو مهم وچلولې شے، بعضې غداران وگرځولې شي او بعضې کافران او د حکومتې پاليسو مخالفت غېر اسلامي کار وگرځېدو.

دا کتابگوټې په دې حواله د پاکستان په شروع کښې په دستور سازه اسمبلې کښې د کېدونکيو بحثونو تفصيل لري، دا يو څو صفحې او د دې متن دا ثابتولو له کافي دي چې د يو نوي مملکت بانيانو د رياست امورو چلولو دپاره څه لاره خوښه کړې وه. کله چې د کانگرس د آئين سازې اسمبلې يو غړي دهرندرا ناتھ دته صاحب د اېف سي آر د تور قانون د لاندې د باچا خان د گرفتارې خلاف د التواء يو تحريک پېش کول غوښتل نو هغه په دې پوه کړے شے چې د حکومت مخالفين که هغه د ايوان غړے ولې نه وي، هغوي سره د شوي زياتي خبره به نه شي اورېدلې. حالانکې د التواء په دې تحريک کښې يو څو خبرې داسې وې چې د مخکښې نه فېصله شوې وې. ورومې خود هغوي گرفتاري د ۱۹۰۱ء د يو داسې قانون لاندې شوې وه چې د هغې عملداري د گورنمنټ آف انډيا اېکټ ۱۹۳۵ء نه پس د بندوبستي علاقه نه د آئين له رويه ختمه شوې وه او په دې کښې هېڅ

شک نه وه چې د لېن دېن د تنازعاتو نه سېوا داسې هېڅ يو صورت نه وه چې د بندوبستي علاقې يو عام وگرې دې د اېف سي آر لاندي گرفتار کړې شي لاييا د پارليمان غړې. دا تحريک صدر مجلس مولوي تميز الدين خان د ضروري بحث نه پس په دې بنياد مسترد کړو چې د دې معاملي تعلق د مرکزي حکومت سره نه دے، دا يوه صوبائي معامله ده خو د يو قابل وکیل په حيثيت مولوي تميز الدين خان په دې خبره د غور تکليف کول هډو محسوس نه کړل چې د باچا خان گرفتاري د شمال مغربي سرحدې صوبې (سابقه) د داخلي معاملي د گرځولو سوال خو هم هغه وخت پېدا کېدے شو کله چې د اېف سي آر د قانون لاندي اختيار صوبائي حکومت سره وې. هر څو که د هغه وخت وزير اعظم او وزير داخله دواړه دا خبره کوي چې په دې قانون عملدرآمد د صوبائي حکومت اختيار دے خو دا خبره د هغوي په وينا قانون خوننه شي جوړېدې. د اېف سي آر قانون د صوبائي حکومت په دائره اختيار کښې کېدو دپاره هېڅ حواله نه دې ورکړې شوې او د ټولو نه لويه خبره دا چې کال مخکښې يعني په ۱۲ اگست ۱۹۴۷ء هم دې مجلس آئين ساز يوه کمېټې د ملک د اوسېدونکو خلقو چې اقليتونه هم پکښې وو، د بنيادي حقونو په نوم جوړه کړې وه، هغې ته وئيلي شوي وو چې د بنيادي حقونو په حواله دې د آئين سازې اسمبلۍ رهنمائي کوي. د دې کمېټې د ټولو غړو تعلق د مجلس آئين ساز سره وه خو هېچا هم د جناب دهرندراناته دته صاحب له اړخه په پېش کړې شوې دې نکته هېڅ غور ونه کړولو چې د باچا خان د گرفتاري معامله په هېڅ يو عدالت کښې زېر غور نه ده يا په نورو لفظونو کښې هغوي په حبس بېجا کښې ساتلي شوي دي خو د بنيادي حقونو د آئيني کمېټې، صدر مجلس، وزير اعظم او وزير داخله او د رياست د ټولو اکابرينو په نزد د دې خبرې هېڅ اهميت نه وه. دهرندراناته دته صاحب

په ډېر شديد انداز كښې چې كله دا تپوس كوي چې «كه دا تحريك دلته د بحث دپاره منظور نه كړې شته نو زه به اخر چرته هم». نو هم په دومره شدت سره دا احساس د اذيت شكل اختياروي چې عدالتونه په دې معامله غور نه كوي. حكومت خو خپله مدعي دے او د آئين سازي ادارې افسر يعني صدر مجلس په دې كښې هېڅ دلچسپي نه اخلي نو ظاهره ده چې اصول او ضابطې، قوانين او قاعدې به خپل وجود بائلي. د جناب دهرندرانانته دته صاحب په دې يوه فقره كښې يو لفظ (دلته) او (چرته) په خصوصيت سره بيا بيا فكر ته بلنه وركوي.

د پاکستان د شروع نه د بنيادي امورو په حواله داسې غلطۍ او کوتاهي شته چې تراوسه د جناب دهرندرانانته دته صاحب د سوال جواب نه لري او د دې (چرته) درك معلومولو پسې ټول پاکستان لگيا دے گرځي چې چرته به انصاف په لاس راځي. ستم ظريفي دا ده چې مولوي تميز الدين خان چې كله د آئين سازي اسمبلي د تحليل خلاف عدالت ته ورسېدو نو هغه سره هم هغه سلوك وشه كوم چې دوي په آئين سازه اسمبلي كښې دهرندرانانته دته صاحب سره كړې وه او هغوي سره څه وشو، ثابت نظام او تل د جمهوريت سره هم وشو تر دې چې دې فېصلي د اوسني عشرې په شروع كښې جمهوريت او پارليمان ته د دغې (چرته) د بې دركه كېدو خبر په دولسم اكتوبر د فوځي اقدام د باجوازه كېدو په شكل كښې واورولو.

جناب دهرندرانانته دته صاحب يو معروف او قابل قانون دان او سياستدان وه. د هغه تعلق د كانگرس سره وه او د پېرنگي خلاف جدوجهد كښې د قېدوبند تكليفونو برداشت كولو يو پوره تاريخ ئې لرلو. بنگالي ژبې ته د پاکستان د سرڪاري ژبې حيثيت وركولو وړومبي مطالبه دوي كړې وه. په ۱۹۷۱ء كښې د يو فوځي اېرېشن په دوران كښې ونيوے شته او د تفتيش د ځائ نه ئې مړے واپس راغے.

دغه وخت د ده عمر پينځه اتيا كاله وه. د بنگله دېش خلق ده ته د دې قرباني له وجې شهيد وائي.

په يوه بله مباحثه كښې باچا خان د خپل تېر سياست وضاحت او د مستقبل د حكمت عملي اظهار كوي. راتلونكو پايو كښې به دا خبره هم مخې له راشي چې باچا خان چې د كومو خبرو اظهار كړې وه نو هغې د مستقبل بينې د پراسرار علم سره تعلق نه لرلو بلكې د هغې لويې هستې وژن وه. كله چې هغوي د پاكستان په مجلس آئين ساز كښې د دې خبرې اظهار كوي چې په دې ملك كښې كړيشن دې، په نظام كښې هېڅ بدلون نه دې راغلې، وفاقي اكاډمي سره د مركز سلوك د مېرې مور په شان دې او يا دا چې زمونږ حكومتونو له پكار دي چې د خپل خادر سره پښې غزوي يا د دې په نتيجه كښې د ملك د كمزوري كېدو خبره كوي او د عدم استحكام ويره ښكاره كوي نو آيا دا خبرې نن غېر متعلق دي؟ نن دا خبرې ټول كوي او زياته خوندوره خبره خو دا ده چې ټول مسلم ليگيان هم په دې خبرو شخوند وهي. خو مجموعي رويه هم هغه ده كومه چې د غضنفر علي خان وه. كله چې باچا خان په دغې آئين سازي اسمبلي كښې ووي چې وزير اعظم (نوابزاده لياقت علي خان) پېښور ته راغې نو زمونږ مسلم ليگيانو ورويو دوي ته هغه خبره وكړه (د نظر انداز كېدو) كومه چې مونږ كوو خو وزير اعظم صاحب ووي چې هغه د خېبر نه واخله تر چټاگانگ پورې ټول مسلمانان يو كول غواړي. په دې څوك اعتراض كولې شي؟ خو زمونږ سوال دا دې چې يو طرف ته خو تاسو د خېبر نه تر چټاگانگ پورې مسلمانانو يو كولو خبره كوي نو بل اړخ ته تاسو ته په دې ولې اعتراض دې چې پېرنگي كوم پښتانه ټوكړې ټوكړې كړي وو، هغوي متحد كړې شي، دا څنگه د اسلام خلاف ده؟ نو د مهاجرينو او اباد كاري وزير غضنفر علي خان فتوي ور كړه چې دا

د اسلام خلاف دي. دا ټولې خبرې به لوستونکي په دې کتابگوټي کښې ولولي.

پاکستان کښې د اشرافيه طبقې نمائنده د قلم خاوندان او د مطالعه پاکستان لوستونکي د باچا خان په دې عظيم الشان سياسي، جمهوري او آئيني تدبير تنقيد کوي خو لږ دا وگورئ چې هغه خلق چې په دې ملک کښې د ازادۍ سرکاري مشران جوړ شوي دي او ټول سرکاري عزتونه، مقبوليتونه او مراعات ورته حاصل دي، په دې نکته باچا خان پوه کړي وو چې د آئين او قانون ژبه د استعمار نه بلکې د ازادې جمهوريې پکار وي چرته چې عوام رعايا نه بلکې د ملک ازاد او د احترام قابل اوسېدونکي گڼل شي. د خپل دې بصيرت اظهار هغوي په دې لفظونو کړي دي: «کومه خبره چې ماله ډېر تکليف زا کوي هغه دا ده چې سرکاري اعلاميې په هغه ژبه او هغه لهجه کښې جاري کول شي چې برطانوي راج شروع کړې وه.»

په دې مباحثو کښې باچا خان د هغورهنما اصولو ذکر کړي دي چې هغه په موجوده صورت حال کښې هم او په تېرو شوو درې شپېتو کالو کښې عېن متعلق دي او د هغوي د سياسي دانش او تدبير اظهار ترې کېږي. مثلاً سر کال يعني په ۲۰۱۰ء کښې د سېلاب تباھيو خصوصاً پښتونخوا او په عمومي ډول پوره ملک ته نقصان رسولې دي، په کومه زمانه کښې چې باچا خان د دغې مرکزي آئين سازې اسمبلۍ ممبر و نو د ملک په مشرقي برخه کښې يعني په ننني بنگله دېش کښې يو تباھ کوونکې سېلاب راغلی و. باچا خان په دغې حواله وئيلي وو چې د اقداماتو کولو صورت دې عملي وي او مونږ له پکار دي چې خپل خرچونه راکم کړو او د دې آفت مقابله وکړو. دوي په دې خبره زور ورکړي وه چې که پاکستان يو غريب ملک دې نو دې به د يو غريب ملک په شان چلول پکار وي او چې کله وخت راشي او

پاکستان مالدار شي نو د دې د چلولو انداز به هم بيا هغه شان کرے شي. دا د حکمت نه ډکه خبره د شروع ورځې نه نظر انداز کرې شوې وه. دا تقريرونه د پاکستان د مجلس آئين ساز د ريكارډ نه حاصل کرې شوي دي او دا کار زمونږ د قومي اسمبلي د غړي محترمه بشري گوهر د مرستي نه بغير ممکن نه وه. په بنيادي توگه دا تقريرونه په انگرېزي کښې وو چې اردو ترجمه ئې د رناياب صاحبزاده او پښتو ترجمه ئې مشتاق مجروح يوسفزي په ډېره مينه او محنت کرې ده. د باچا خان ريسرچ سنټر چئير مېن جناب پروفېسر ډاکټر فضل الرحيم مروت هم دا حق لري چې د هغه شکر يه ادا کرے شي.

اوس حالات ډېر بدل شوي دي. د جمهوريت او حزب اختلاف په حواله پاکستان کښې ډېرې خبرې واضحه شوې دي، اوس حزب اختلاف غداران يا کافران نه شي گڼلې بلکې د حزب اختلاف د اواز احترام د جمهوريت د روح گڼلورواج شروع شوم دے. شايد د دې يوه وجه دا هم وي چې پاکستان د هغې مرحلې نه تېر شوم دے او تېرېرې چې مسلم ليگ هم د حزب اختلاف پارټي جوړه شوې ده خو د دې بحثونو اهميت ختمېدے نه شي. دا د يوې استغاثې او ثبوت حېثيت لري او د دې دا حېثيت به چرې هم ختم نه شي.

خلان مومند

جائنت ډائرېکټر

باچا خان ريسرچ سنټر

باچا خان مرکز پېښور

Top collection of useful books
download free in pdf format

www.pdfbooksfree.blogspot.com

Scan and pdf by

Saeed Khan

saeedk86@gmail.com

0345-9404940

دَ پاكستان دَ دستور سازي اسمبلي

تقريرونه

دَ زيارت ورځ شپاړسم دسمبر 1948ء

دَ خان عبدالغفار خان په گرفتاري دَ تحريك
التواء په تجويز بحث

جناب دهرندراناه دته (مشرقي بنگال): جناب صدر، زه دَ التواء دَ
يو تحريك پيش كولو اجازت غواړم.

صدر مجلس: كه تاسو ته داسې څه اجازت پكار وي نو ورومبه دَ دې
تحريك دَ باجوازه كېدو په سوال غور پكار دے. تاسو دې تحريك
باندي دَ بحث كولو باره كښې څه وئيل غواړئ؟

جناب دهرندراناه دته: ورومبه سوال ستاسو دَ اجازت دے.

صدر مجلس: دته صاحب! تاسو دَ بنگال دَ مجلس قانون ساز غړي
يئ او په دې لړ كښې دَ هغې مجلس قواعد او ضوابط دَ دې مجلس
دَ قواعدو او ضوابطو نه مختلف دي له دې وجې تاسو ته څه غلط
فهمي كېږي. په دې مجلس كښې دَ تحريك دَ باجوازه كېدو او دَ
هغې دپاره دَ صدر دَ اجازت اخستو سوال يو بل سره تړلي دي او هم
دَ جواز جوړېدو په صورت زه اجازت دركولم شم.

جناب دھرنديراتھ دتھ : جناب صدر! تر کومي چي د دي تحريک د باجوازه کيدو سوال دے نو په دي لږ کښي زه په متعلقه ضابطو کښي د ضابطه نمبر ۱۱ او ۱۲ حواله ورکول غواړم:

جناب سردار بهادر خان (صوبه سرحد مسلم): (نکتہ اعتراض) جناب صدر! زه معزز غړي ته دا تجويز وړاندي کوم چي هغه دي د تحريک التواء سره د متعلقه قواعدو تفصيل ته د تللو نه وړاندي د تحريک متن ايوان ته واوروي چي عزتمندو غړو ته معلومه شي چي دا تحريک د څه باره کښي دے.

صدر مجلس: وړومبې خو چي ماته اطمینان وشي چي دا تحريک باجوازه دے او که نه؟

خان سردار بهادر خان: جناب صدر! زه ډېر په احترام دا وئيل غواړم چي د ايوان غړي به وړومبې د بحث موضوع نه خبريدو له ترجيح ورکوي.

جناب عبدالحميد (مشرقي بنگال): زما مؤدبانه تجويز دا دے چي د تحريک پيش کولو دپاره ستاسو د اجازت سوال د دي ايوان نه بهر هوار بدل پکار دي او ستاسو د اجازت نه پس په ايوان کښي په دي بحث کېدے شي چي ايا تحريک پيش کونکي غړي ته د تحريک وړاندي کولو مهلت ورکړے شي که نه؟ جناب صدر! دا وخت صورت حال لږ کرکېچن دے ځکه چي ستاسو د اجازت په سوال بحث کېږي خو مونږ سره د تحريک نقل موجود نه دے. له دي وجي زما تجويز دا دے چي د تحريک پيش کولو دپاره ستاسو د اجازت سوال د ايوان د کارروايي شروع کېدو نه مخکښي اخستل پکار وو.

صدر مجلس: په دي خبره به غور کولے شي. د تحريک باره کښي زما خپل هم څه خيالات شته. بيا هم که معزز ممبران څه وئيل غواړي نو

زۀ ئي په خوشحالی اوربدو ته تياريم. دته صاحب دا کوشش کوي چې هغه ولي دا تحريک باجوازه گڼي او زما خيال دا دے چې د بحث دوران کښې به دا واضحه شي چې دا تحريک په اصل کښې څۀ شے دے او دغسې به ټول غړي هم پوه شي چې د څۀ باره کښې دے؟

جناب دهرندرانانته دته: جناب صدر! د دې تحريک غرض دا دے چې د ايوان کارروايي دې د څۀ وخت دپاره بنده کړې شي او په يوه داسې معامله دې بحث وکړے شي چې د سمدستي او عوامي اهميت حامله ده. دا معامله په اصل کښې د دې ايوان د يو معزز غړي خان عبدالغفار خان د گرفتاری او قېد ده. جناب صدر! تاسو ته خو پته ده چې خان عبدالغفار خان....

صدر مجلس: په کومه نکتۀ چې زۀ اطمینان حاصلول غواړم، هغه دا ده چې دې معاملې سره اخر د مرکزي حکومت تعلق څۀ دے؟

جناب دهرندرانانته دته: تعلق دا دے چې يو خو خان عبدالغفار خان د دې ايوان ممبر دے. دوپم دا چې دې د 1901ء د فرنتيئر کرائمز رېگولېشنز لاندې گرفتار کړے شوے دے کوم چې د 1901ء د سنټرل رېگولېشن درېم نمبر وے. نو هر کله چې هغه د دې ايوان يو غړے دے او د فرنتيئر رېگولېشنز لاندې گرفتار شوے دے، له دې وجې عملاً د هغوي د گرفتاری ذمه وار مرکزي حکومت دے. دا خو بېخي ناممکنه ده چې د دې ايوان يو ممبر د مرکزي حکومت د مرضی او علم نه بغير گرفتار کړے شي. جناب صدر! تاسو ته ښه پته ده چې د دنيا يو ملک داسې دے چې د هغه ځائے دستور د پارليمان د يو ممبر د گرفتاری نه منع کوي. زما اشاره جناب صدر فرانسيسي دستور ته ده. آيا د فرانسيسي

پارليمان يو غرمے د فرانسيسي پارليمان د اجازت او علم نه بغير گرفتار ٻڌم شي؟ خان عبدالغفار خان چونکي د دي ايوان يو ممبر دے....

جناب عبدالحميد: جناب ازه يوه د اعتراض نکتہ پورته کوم. مونږ دلته بحث په دي کوو چي ايا معزز ممبر ته د ايوان د کارروايي ودرولو او د خپل تحريک وړاندي کولو دپاره ستاسو اجازت حاصل دے يا نه؟ خو معزز ممبر د خپل تحريک جزويات پيش کوي. تر کومې چي د دي دستور ساز مجلس د غړو د استحقاق تعلق دے نو که دا معاملہ په باقاعده توگه اوچته کړي شي نو مونږ به په خوشحالي په دي بحث وکړو.

صدر مجلس: زما خيال دے چي دته صاحب صحيح خبره کوي.

جناب دهرندراناناه دتہ: د التواء د تحريک د وړاندي کولو چي کومې ضابطې دي په هغي کښي په دي لړ کښي صرف د دوو شرطونو ذکر دے. ضابطه نمبر ۱۲ مطابق:

- «د عوامي اهميت او سمدستي نوعيت لرونکيو معاملو باندې د التواء د تحريک پيش کولو دپاره دا دوه شرطونه دي:
- (۱) د ايوان په يو اجلاس کښي د يو قسم او يو نوعيت دوه تحريکونه به نه شي پيش کولے.
  - (۲) يو تحريک کښي به د يو نه په زياتو معاملو بحث نه شي کولے. يو تحريک به د حالیه نوعيت د يوې واقعي پوري محدود وي.

جناب صدر! دا واقعه اوسنی ده ځکه چي د جون په مياشت کښي د دي پېښي نه پس دا د دي ايوان وړومبے اجلاس دے. دا وجه ده چي

دي باره کښې د التواء د تحريک پېش کولو دپاره اجازت غوښته شي.

جناب صدر! د ضابطه نمبر ۱۲ شق نمبر درېم مخکښې وائي چې:
(۳) تحريک کښې به داسې څه موضوع د بحث لاندې نه شي راوستې په کومه چې د ايوان په يو اجلاس کښې مخکښې بحث شوه وي.

د دې نه علاوه د شق نمبر ۴ مطابق:

(۴) که يوه معامله د ورومېبي نه د غور قابله گرځولې شوې وي نو هغه د تحريک موضوع نه شي گرځېدې. که يوه معامله په دې بنياد د قابل بحث گرځېدو جواز بائلې نو صدر مجلس اختيار لري چې هغه دغه معامله ايوان ته د وړاندې کولو دپاره د يو معقول ميعاد تعين وکړي.

نو جناب صدر! دا هغه خبرې دي کومو سره چې د التواء د تحريک پېش کول مشروط کړي شوي دي. د دې نه پس د شق نمبر ۵ مطابق د تحريکونو د موضوعاتو په لړ کښې مونږ ضابطه نمبر ۲۳ ته رجوع کولې شو، چرته چې د قرارداد په ذريعه کېدونکو بحثونو د موضوعاتو متعلق شرطونه بيان کړي شوي دي. د ذکر شوې ضابطې مطابق:

(۱) قرارداد به د ايوان د غړو د واضح اظهار په صورت کښې وي.

(۲) داسې يوه معامله به د قرارداد موضوع نه شي جوړولې چې د پاکستان په يوه علاقه کښې د اختيار لرونکي عدالت د غور لاندې وي.

زما عرض دا دے جناب! چي دا وخت دَ خان عبدالغفار خان دَ گرفتاری او قید معاملہ پہ ہبخ یو عدالت کنبی ہم زہر غور نہ دہ، لہ دې وجې نہ دَ ضابطہ نمبر ۲۳ دَ شق نمبر ۲ لاندې زما دَ التواء تحریک نہ راخي. دَ دې ضابطې دَ درہم شق مطابق:

(۳) قرارداد چي دَ کوم وزارت سرہ تعلق لري، دَ هغي

انچارج وزیر بہ دَ دې دَ وړاندې کولو نہ سمدستي

پس پہ دې قرارداد یا دَ دې پہ یوہ برخہ پہ دې بنیاد

اعتراض کولے شي چي دا دَ مفاد عامہ دپارہ

نقصان لرونکے دے.

نو جناب صدر! دَ ذکر شوو ټولو ضابطو اثر زما دَ التواء پہ تحریک

نہ پرېوخي. دَ دې نہ پس کة قائمہ قوانینو ته رجوع وکړے شي نو دَ

متعلقہ کتاب صفحہ ۱۳ او ۱۴ باندې بہ تاسو ته قانون نمبر

۲۲ و ۲۳ و ۲۴ بنسکاره شي. پہ دې کنبی ۲۱ قانون دَ تحریک التواء دَ

وړاندې کولو دپارہ دَ اجازت غوښتو دَ متعلقہ میعاد متعلق

دے....

صدر مجلس: دا سوالونہ غیر متعلقہ دي. پہ کومه نکتہ چي تاسو ما

مطمئن کول غواړئ، هغه دا دہ چي دَ دې معاملې دَ مرکزي حکومت

سرہ څہ تعلق دے؟

جناب دهرندرانانہ دتہ: جناب! چونکي دَ متعلقہ شرطونو اثر زما

پہ تجویز کړي تحریک نہ پرېوخي ځکه نوزہ دَ دې دَ وړاندې کولو

حق لرم. خصوصاً پہ دې وجہ ہم چي خان عبدالغفار خان دَ دې ایوان

ممبر دے او دے دَ فرتتیر کرائمز رېگولیشنز لاندې گرفتار شومے

دے.

خواجہ شہاب الدین (وزیر داخلہ و وزیر برائے

آبادڪاري و پناه گزين): جناب ا زما په دې تحريڪ اعتراض دے
 ځڪه چي دا موضوع په بنيادي توگه د مركزي حكومت سره تعلق نه
 لري. د حوالي دپاره زه هغه شق پيش كول غوارم، كوم چي زما معزز
 ملگري پيش ڪړو يعني شق نمبر ۱۲. زما معزز ملگري يو هونسيار
 وکیل دے اوله دې وجې هغوي په ډېره اسانۍ ووي چي شق نمبر
 ۱۲ د شق نمبر ۲۳ سره تړلے دے خو زما اشاره دلته شق نمبر ۲۳ ته
 نه بلکي د شق نمبر ۲۲ وړومبي برخي ته ده چي:

«صدر مجلس اختيار لري چي هغه د قرارداد نوٽس په خپل
 ميعاد کښي دننه څه وخت چي غواړي پوره يا دهغي يوه برخه په دې
 بنياد رد کولے شي چي دهغي تعلق په بنيادي توگه د حکومت
 پاکستان سره نه وي.»

چونکي هم داسي ده، له دې وجې د تحريک د وړاندې کولو
 اجازت نه شي ورکېدے. د شق نمبر ۲۲ اطلاق دلته کېږي ځکه چي
 تحريک د يوې داسي معاملي په حقله دے چي دهغي بنيادي تعلق
 د مركزي حكومت سره نه دے. د سرحد حكومت د يو داسي (قانون
 لاندې) قدم پورته كړے دے چي د مركزي حكومت له اړخه هغه
 وخت جوړ شوے وه كله چي دغه صوبه د مركز لاندې وه. بيا هم دا
 وخت هغه د يو صوبائي قانون حيثيت لري او په هغي عمل درآمد
 كول صوبائي صوابديد دے. د مركز سره د دې هېڅ بنيادي تعلق
 نشته. زما گزارش دا دے چي د شق نمبر ۱۲ د كوم مطابق چي:
 «تحريک په يوه داسي موضوع پکار نه دے چي په کومه قرارداد نه
 شي پيش کېدے.» د شق نمبر ۲۲ ماتحت دے د كوم مطابق چي
 صدر مجلس د مركزي حكومت سره د تعلق نه لرلو په بنياد د يو

قرارداد تجویز مسترد کولے شی. زما گزارش دا دے چي دا تحریک
دی د وړاندې کولو دپاره منظور نه کرے شی.

جناب لیاقت علی خان (وزیر اعظم و وزیر دفاع): معزز وزیر داخله

صاحب چي خه و فرمائیل زه په هغې کښې لږه اضافه کول غواړم. د
تجویز کړي تحریک د پېش کولو خواهشمند ممبر د دي تحریک د
قابل بحث کېدو دپاره دوه جوازونه وړاندې کړل. اول دا چي خان
عبدالغفار خان د دي ایوان یو معزز غړی دے. جناب صدرا زموږ
دی معزز ملگري ته به یقیناً دا علم وي چي که د دي ایوان په غړو
کښې څوک یو جرم وکړي نو د دي ملک د یو عام وگړي په شان به
هغه گرفتارولے شی او سزا به ورکولے شی. البته که په ایوان کښې
معززو غړو ته په دي لړ کښې بعضې مراعات د قانون له مخې
ورکړي شی نو بیا جدا خبره ده نو د معزز ملگري په دي دلیل کښې
هېڅ وزن نشته. دویمه وجه دوي دا بیان کړه چي د کوم قانون لاندې
خان عبدالغفار خان په حراست کښې ساتلے شوے دے، هغه
چونکي د مرکزي حکومت منظور کرے قانون دے ځکه نو د دي
معاملې تعلق د مرکزي حکومت سره جوړېږي. زموږ معزز ملگري
ته دي معلومه وي چي کله دا قانون منظور شوے و هغه وخت په
دغه صوبه کښې د قانون سازی قابل حکومت موجود نه و. له دي
وجې نه دا قانون مرکزي حکومت جوړ کرے و. لکه چي ووئيلي شو
چي هغه وخت د صوبه سرحد دپاره قانون سازی ممکنه نه وه. بیا هم
اوس د صوبه سرحد له جانبه په دي قانون عمل درآمد د مرکزي
حکومت د کنترول نه بغير کولے شی. دا تحریک د یو داسې اقدام
سره تعلق لري چي هغه صوبائي حکومت کرے دے. له دي وجې نه
زه هم د معزز ملگري دي خبرې سره متفق یم چي دا معامله د کومي
په حقله چي د التواء تحریک دپاره په دي ایوان کښې تجویز پېش

شومے دے دے مرکزی حکومت سرہ بنیادی تعلق خو لری خبره ده،
هېخ قسم تعلق هم نه لري.

جناب دهرندرانانته دته: جناب! که داسی تحریک التواء په
صوبائی اسمبلی کښې د پېش کولو کوشش وشو نو هلته دا سوال
راپورته کېدے شي چې خان عبدالغفار خان خو د صوبائی اسمبلی
غړے نه دے. له دې وجې نه زه دا په دې بنیاد په دې ایوان کښې د
پېش کولو اجازت غواړم چې خان عبدالغفار خان د دې ایوان یو
معزز غړے دے. که دا تحریک د بحث دپاره دلته منظور نه کړے
شو نو اخر زه به چرته ځم.

صدر مجلس: د دته صاحب بیان کړې خبرې د زېر نظر موضوع سره
هېخ تړون نه لري. مونږ دلته په دې خبره غور کوو چې ایا داسې
قسمه یو تحریک به صوبائی مجلس قانون ساز کښې باجوازه وي
او که نه. دا قسمه سوال که په صوبائی مجلس کښې اوچت هم کړے
شي نو هلته به د بحث بنیادي نکته دا وي چې متعلقه سرے د
مرکزي اسمبلی غړے دے که د صوبائی مقننې، یا د یوې مقننې
غړے دے یا نه، بلکې هلته به داسې تحریکونو باره کښې فېصله
د نورو عواملو د لاندې کولے شي.

په هر حال تر څو چې د دې مجوزه تحریک تعلق دے نو دا
واضحه شوې ده چې مرکزی حکومت د خان عبدالغفار خان د
گرفتاری او قېد سره هېخ تعلق نه لري. زه افسوس کوو چې دا
تحریک په دې ایوان کښې نه شي پېش کېدے، زه د دې د اجازت
ورکولو نه معذرت کوو.

دَ صدر مجلس دياره

دَ خان عبدالغفار خان پيغام

خان عبدالغفار خان: جناب نائب صدر مجلس! دَ کټوتی دَ دې تحریک پېش کولو نه زما مقصد دا دے چي زه معزز ایوان ته دَ پاکستان دَ انتظامیې باره کښي څه ووئیلے شم. زما دَ دې نه قطعاً دا مقصد نه دے چي دَ پاکستان په حکومت تنقید وکړم یا دَ هغوي خامی په نخبه کړم. زما دا خواهش دے چي زه په هغو غلطو لږه رڼا واچوم او دَ هغې دَ ختمولو کوشش وکړم چي دَ دې حکومت بعضي اهلکارو او بعضي غېر سرکاري خلقو زما خلاف خوري کړي دي.

دَ ټولو نه اول په ما دا الزام لگولے شي چي زه او زما جماعت دَ پاکستان دشمنان دي او دوي ملک ټوکړي ټوکړي کول او تباہ کول غواړي. زه بحث کول نه غواړم خو دومره ضرور وایم چي په دې معامله ماته په خپله صوبه کښي چرته هم موقع په لاس راغلي ده نو ما پرې ښه رڼا اچولې ده. دَ دې باوجود دَ پاکستان بعضي ذمه وار کسان تر اوسه په دې حقله دَ تذبذب ښکار دي چي ایا زه دَ دې ملک دوست یم که دشمن؟ هغوي دا گڼي چي زه دا ملک تباہ کول غواړم. هغوي دَ دې خبرې نه انکار نه شي کولے چي زه کله کله دَ داسي غلط فهمیو دَ لري کولو کوشش کوم. هغوي ته دا هم معلومه ده چي کله هم ماته په خپله صوبه کښي خلقو ته دَ تقرير کولو موقع راکړي شوي ده نو ما هغوي ته صفا وئيلي دي چي زما دیانتدارانه رایې دا وه چي هندوستان دې تقسیم نه شي. لکه چي اوس مونږ

ټولو وليدل چې په زرگونو نه بلکې په لکونو ځوانان، بوډاگان، ماشومان او ښځې د دې په نتیجه کې قتل شو. زه اعتراف کوم چې زه د هندوستان د تقسيم په حق کې نه وم خو اوس چې هرکله دا تقسيم شوی دے نو د دې سره متعلق تنازعه هم ختمه شوه. ما د هندوستان د تقسيم خلاف ډېر تقريرونه کړي وو خو سوال دا دے چې زما خبره چا واورېده هم او که نه؟ مونږ په صوبه سرحد کې مسلمان ليکي حکومت ته وئيلي وو چې مونږ به دوي له د حکومت کولو موقع ورکوو خو کومه رويه چې دې حکومت د پښتنو سره وچلوله، هغه ډېره ناقابل برداشت وه. خلق به ماله راتلل او زما نه به ئې د مستقبل باره کېنې د لائحه عمل پوښتنه کوله چې زه راروان وخت کېنې څه کول غواړم ځکه چې د پاکستان له خوا کوم قسمه حالات تخليق کړي شوي وو، هغه زمونږ د پاره قابل برداشت نه وو. دوي وائي چې دا کوم خلق دي؟ مونږ خو هغه خلق يو چې د پېرنگي په شان د طاقتور قوم مقابلو کړې ده، چا چې مونږ لوتلو. ما هغوي پوه کړل چې اوس د پېرنگيانو د حکومت په شان حال نه دے. اوس سوال بيل دے. د پېرنگيانو حکومت يو خارجي حکومت وه خو اوس د مسلمانانو خپل حکومت جوړ شوی دے. ما د پاکستان حکومت ته بيا بيا ووي چې مونږ تاسو له د حکومت کولو پوره پوره موقع درکوو. دلته قوم اندروني توگه باندې يو خلفشار پله بوتللی شي ځکه چې د جنگ خوښو دا خيال وه چې جدوجهد څنگه مخ په وړاندې ځي نو قوم پرستانه او وطن پرستانه جذباتيت به پرې غالب راځي او دغسې به د حکومت تعميري کار ودرېږي. ماته د دې خطري احساس ډېر مخکې شوی وه. زما په حقله چې ستاسو رايې هر څنگه وي؟ خو حقيقت دا دے چې زه د تعمير سره مينه لرونکي انسان يم. تخريب سره زما هېڅ کار نشته. دغه شان زه د

نظرياتو نه زيات په عمل يقين لرم. كه تاسو زما ژوند مطالعه كړئ نو پوه به شئ چې ما خپل ژوند د ملك او قوم د ترقۍ او بښگرې دپاره وقف كړې دے. زه دلته دا هم وئيل غواړم چې خدائي خدمتگار تحريك يو سماجي تحريك وه سياسي نه وه. د دې تحريك د سياسي كولو ذمه وار پېرنګيان دي چا چې مونږ د كانګرس سره وتړلو. زه دا خبره صرف دلته نه كوم بلکې ما دا خبره د ډېرو لويو لويو پېرنګيانو عهد بدارانو په مخکښې كړې ده ځكه چې ما له الله پاك همت راكړې دے.

په مونږ دا الزام لگولې شي چې دا خدائي خدمتگار د هندوانو غلامان دي مونږ د تعميري كارونو دپاره حكومت كولو ته نه پرېږدي ځكه چې د تعميري كار تسلسل په ملك كښې د امن سره تړلې دے. زمونږ رويه د دوي دپاره اعلانيه دا وه چې كه د پاكستان حكومت زمونږ د ملك او زمونږ د خلقو دپاره كار كوي نو خدائي خدمتگار به ئې ملګري وي. زه دلته دا خبره تکراروم چې زه د پاكستان تباهي نه غواړم. تباهي زه د هيچا نه غواړم، نه د هندو، نه د مسلمان، نه د سرحد، نه د پنجاب، نه د بنگال او نه د سندھ. فائده صرف او صرف په تعمير كښې ده. زه تاسو ته ابغه بېغه خبره كوم چې زه به په تباه كاري كښې د هيچا ملګرې نه يم. كه تاسو څه تعميري مقاصد لرئ، كه تاسو د ملك او قوم دپاره تعميري كار كول غواړئ، صرف په خبرو نه بلکې په عملي توګه نو زه د دې معزز ايوان په مخکښې دا اعلان كوم چې زه او زما خلق به ستاسو په خدمت كښې حاضر وي.

د تېرو اوو مياشتو نه زما د پاكستان انتظاميې ته پام دے، دوي كښې او پېرنګيانو كښې ما هېڅ يو څيز مختلف ونه ليدو. كېدے شي زه په غلطه يم خو عام تاثر دا دے. زه يواځې دا نه

وايم. تاسو لار شئ او د غريبانو نه پوښتنه وکړئ نو زما د دې خبرې
تصديق به وشي. کېدې شي تاسو د طاقت په زور د هغوي اواز
اوچتېدو ته پرې نه ږدئ خو ياد ولرئ چې طاقت او جبر پائيدار نه
وي. په وقتي توگه جبر نه کار اخستې شي خو که تاسو خلق د زور
لاندي ساتئ نو د هغوي په زړونو کې به ستاسو خلاف نفرت پېدا
کېږي. دا پرېږدئ. نن د پېرنگي د دور نه زيات کرپشن کېږي.
ممکنه ده چې ستاسو زما په نيت شک وي خو زما په تقرير کې
تخریب نشته. زه دلته د يو دوست په توگه راغلي يم. کوم حقائق چې
زه تاسو ته مخې ته ږدم، په دې لړ غور وکړئ. که دا تاسو ته د
پاکستان د پاره فائده مند ښکاره شو نو دا به ښه خبره وي گني نو د
ردی، توکری، ته ئې وغورځوئ.

مونږ د پېرنگيانو خلاف جنگ ولې وکړو؟ ځکه چې مونږ
هغوي د دې خاورې نه وېستل غوښتل او په خپل ملک خپله
حکمراني ترلاسه کړو. مونږ د پېرنگيانو نه خو وطن واپس واخستو
خو نن مونږ گورو چې د ورومبي نه په زيات شمېر کې د بهر نه
پېرنگيان راغونښتې شي. که سرحد وي که قبائلي علاقې هر ځای د
بدقسمتۍ نه هغه زړې پالیسي او هغې زړې طريقې روانې دي.
مونږ ته هېڅ بدلون په نظر نه راځي. دا زه ډېر په افسوس وايم چې
زمونږ هندوانو وروڼو چرته هم په خپلو صوبو کې پېرنگي گورنر نه
دې جوړ کړې بلکې هلته خو صرف سړي نه يوه ښځه هم گورنر نه
جوړه شوې ده نو ولې دلته بنگال او پنجاب صوبو کې هېڅ يو
داسې مسلمان نه وه چې زمونږ گورنر جوړ کړې شوم وي. زه ډېر
افسوس سره وايم چې کوم پېرنگيان مونږ د ملک نه وېستي وو، هم
هغوي راوستې شي او زمونږ په سرونو کې ښولې شي. ايا دا اسلامي
اخوت دې؟ ايا دې ته مونږ ورورولي وئيلې شو؟ دا اسلامي

پاکستان دے. د انتظامیہ صرف دا یو نقص نہ دے. یو بل نقص ته هم اشارہ کول ضروري دي او هغه دا چي آرڊيننس او قوانين هم په هغه زړه طريقه جاري کولے شي. کومه خبره چي ما ته ډپر تکليف رسوي هغه دا ده چي سرکاري اعلاميې په هغه ژبه او لهجه کښي جاري کېږي چي پېرنگيانو رائج کړي وه. که پېرنگي حکومت دروغ وئيل نو هغه خو د بهر نه راغلي وه او د هغه د راتللو غرض زمونږ خبر ښکړه نه وه. هغه خو خپلو فائدو پسي راغلي وه. د هغوي نه ماته اوس بېخي شکايت نشته خو د پاکستان نه راته سخت شکايت دے چي دا زمونږ خپل حکومت دے او دا خلق هم زمونږ خپل خلق دي. مونږ له د پېرنگيانو چلونه او فرېبونه پرېښودل پکار دي. که مونږ په دې طريقو عمل پېرا پاتي شو نو ياد ولري چي دا ملک چي مونږ په ډېرو سختو او تکليفونو حاصل کړے دے، به زمونږ د لاس نه وځي.

زه يوه بله خبره هم کول غواړم. ما باندي دا الزام لگولے شي چي زه په خپله صوبه کښي په خلقو کښي د جدا قوميت او صوبائيت احساسات رابېداروم. زمونږ پښتنو دپاره دا دواړه څيزونه بېخي نا آشنا دي. مونږ ته پته نشته چي صوبائيت څه ته وائي؟ زما خپله تجربه د صوبائيت په حقله دا ده چي د پښتنو په دې کښي هېڅ وجود نشته. تاسو د سندھ، شمال واخلئ، ولي دا هلته صوبائيت مونږ تخليق کړے دے؟ سوال دا دے چي صوبائيت څنگه پېدا کېږي؟ کېدے شي تاسو د مذهب په نوم تر يو وخت پورې خلق گمراه وساتي خو د دې نه پس د يوې اوږدې مودې دپاره دا څيز برقرار ساتل به ستاسو دپاره ممکن نه وي. دا يو عارضي څيز دے او غېر مستحکم هم دے. زه دا پوښتنه کول غواړم چي دا حالات چا پېدا کړي دي او ولي؟ د علت او معلول تعلق يو قدرتي قانون دے.

دَ عِلت نه بغير هېڅ شے وجود نه شي موند ۛ مطلب دا چي داسي حالات په خپله نه راپيدا کېږي.

جناب لياقت علي خان (وزير اعظم و وزير دفاع): دا راپيدا کړي شوي دي.

خان عبدالغفار خان: زه دا وئيل غواړم چي څومره تاسو دا معامله اوږدوي د ډومره به ناخوشگواړي پيدا کېږي. زه خبره ترخول نه غواړم. تاسو زما د فطرت نه واقف يئ. زه تقريرونه نه کوم خو نن په وړومبي ځل لگيا يم، تقرير کوم او زما مقصد صرف دا دے چي زما د دې خيالاتو نه تاسو خبر شي چي تر اوسه ترې تاسو نه وي خبر. زه په دې معامله کېني نور ژور نه ځم. سنډه کېني صوبائيت ولې دے؟ ايا دا پښتنو پيدا کړے دے؟ کله چي وزير اعظم صاحب پېښور ته راغلي وه نو زمونږ مسلم ليگيانو وروڼو دوي ته هغه خبره وکړه کومه چي مونږ کوو خو وزير اعظم صاحب ووي چي زه د خيبر نه تر چټگانگ پورې ټول مسلمانان متحد کول غواړم. نو بل اړخ ته تاسو ته په دې اعتراض ولې دے؟ چي پېرنگيانو پښتانه ټوکړي ټوکړي ووي، هغه بيا متحد شي او مستحکم شي. دا څنگه د اسلام خلاف ده؟ که تاسو د پښتنو د يو مضبوط او مستحکم رياست په جوړولو کېني مونږ سره مدد وکړئ نو دا به د چا طاقت وي؟

جناب غضنفر علي خان وزير برانے ابادکاري و پناه گزين): دا د اسلام خلاف دي.

ملک فيروز خان نون (مغربي پنجاب مسلم): او تاسو به د افغانستان سره شامل شي.

خان عبدالغفار خان: زه تاسو ته صفا وائيم چي مونڙو د افغانستان په
خائے صرف تاسو سره شاملېدے شو، ستاسو دعويٰ په مونڙو زياته
قوي ده.

په پښتنو مختلف الزامونه لگولے شي کله وائي چي دوي د
هندوانو په شان دي او بل طرف ته هغه خلق چي د اسلام سره هېڅ
تعلق نه لري هغوي ته مسلمانان وائي. څومره لويه الميه ده. دا
جواب ورکول ناگزير ښکاري. هندوستان کښي دا وخت يو بيل هندو
حکومت قائم دے او پاکستان کښي هم د مسلمانانو حکمراني ده.
زمونږ بنگاليان وروڼه مونږ نه د زرو ميلو په فاصله پراته دي خو د
دې باوجود هغوي سره مونږ په اتحاد اوسېدل ممکن دي نو مونږ
هغه پښتانه وروڼه چي مونږ سره دومره نژدې اوسي څوک چي
پېرنگيانو د خپلو مفادو دپاره تقسيم کړي وو ځکه چي هغوي ته د
پښتنو د يووالي نه خطر ده، خو تاسو ته د پښتنو نه څه خطر ده؟
پېرنگي خو د خپلو خود غرضه مقصدونو د حصول دپاره دلته
حکمراني له راغلي و، هغوي په مونږ کښي نفاق پېدا کړو لېکن
تاسو خو مونږ وروڼه يئ تاسو ته مونږ نه څه ويره کېدے شي؟

جناب ليانت علي خان: مهرباني به وي د خپلي خبرې لږ وضاحت
وکړئ.

خان عبدالغفار خان: نن زه تاسو ته وائيم چي مونږ د پتېانستان مطلب
څه دے؟ تاسو ته پته ده چي د سنڌه اوسېدونکو ته سنڌيان وئيلے
شي او دغه شان د پنجاب او بنگال اوسېدونکي ته بالترتيب
پنجابيان او بنگاليان وئيلے شي. دغه شان مونږ شمالي مغربي
سرحدي صوبه ده. دلته اوسېدونکي مونږ ټول يو قوم يو او دا مونږ
خاوره ده. مونږ هم غواړو چي مونږ د وطن د نوم نه دي خلقو ته پته

ولگي چي دلته پڻستانه اوسي. ولي د اسلامي احكاماتو لاندې داسي خواهش كول گناه ده؟

جناب لياقت علي خان: پٽيان د يوې خاوري نوم دے کڙ د يوې برادري؟

خان عبدالغفار خان: پٽيان د يوې سماجي ډلې نوم دے. مونږ به د خپلې خاوري نوم پڻتونستان ږدو. دلته زه دا خبره واضحه كول غواړم چي د هند خلق مونږ ته پٽيان وائي او د فارس خلق راته افغان وائي. زمونږ اصلي نوم پڻتون دے. مونږ له پڻتونستان پکار دے او مونږ غواړو چي ډيورنډ لائن د هغې غاړې پڻستانه هم په يو ځائ په پڻتونستان کښي راغونډ کړي شي. تاسو په دې لږ کښي مونږ سره امداد وکړي. کڙ تاسو دې ته غږ اسلامي وايي نوزه وایم چي دا عين اسلام دے. کڙ تاسو دا گڼي چي دې سره به پاکستان کمزور شي نوزه تاسو ته وایم چي د يوې بيلې سياسي اکايي قائمولو سره به پاکستان چري هم نه کمزور کښي بلکي نور تقويت او استحکام به مومي. اکثر تکليفونه او مشکلات د بداعتمادي په وجه وي خو په اعتماد دغه مشکلات حل کښي شي. حکومتونه په اعتماد چلولي شي په بداعتمادي نه.

نائب صدر مجلس: نن د جمعې ورځ ده مونږ به خپل اجلاس دولس نيمې بجې ختموو. معزز غړي د خپل مقرر وخت نه زيات وخت اخستے دے. بيا هم زه دوي له نور وخت ورکول غواړم. ايا معزز ممبر به تر دولس نيمو بجو پوري خپل تقرير ختم کړي؟

خان عبدالغفار خان: او جي، زه به د مقرر شوي وخت پوري خپل تقرير ختم کړم.

يوه بله خبره هم شته چي خلق مونږ له په مسلم ليگ کښي د شاملېدو دعوتونه راکوي. زما خيال دے چي مسلم ليگ خپل فرض تر سره کړل. د هغه مقصد او د هغه هلې ځلې صرف د دې دپاره وي چي پاکستان حاصل کړي نو پاکستان خو تر لاسه شو. زما مطلب دا دے چي هر کله پاکستان جوړ شه نو د مسلم ليگ ضرورت پاتي نه شه. زمونږ په ملک کښي اوس نور جماعتونه پکار دي. په اقتصادي بنيادونو يو جماعت جوړول پکار دي چي پکښي ټول شامل شي چي حزب اختلاف پاتي نه شي. په اقتصادي بنيادونو دا جماعت ځکه جوړول پکار دي چي زمونږ دا موجوده اختلافات د دې په ذريعه حل کېدے شي او د دې نه پس که زمونږ په مينځ کښي اختلافات پېدا شي نو مونږ به دغې جماعت سره کښېنو او دغه اختلافات به هواروو. اسلام يو داسې مذهب دے چي مونږ ته د ډېر لوئې تحمل او صبر درس راکوي. کله چي مونږ يو بل سره د خيالونو تبادلې کوو نو لازماً به يو بل سره د ډېر تحمل نه کار اخلو. دا نه چي زه د چا مخالفت شروع کړم چي د دة زما د نقطه نظر سره اتفاق نشته. چونکې وخت محدود دے له دې وجې نه زه صرف د يوې خبرې نشاندې کوم او دې سره خپل تقرير ختموم. پاکستان يو غريب ملک دے، سوال دا دے چي يو غريب ملک حکومت څنگه وچلوي؟ د مثال په طور که زه غريب يم نو ماله څه کول پکار دي؟ مناسب به څه وي؟ دا چي زه د خپل ځادر سره پښې وغزوم يا بيا په ظاهره د مالدارو په شان طرز خپل کړم؟ هرکله چي دا ومنلے شي چي پاکستان يو غريب ملک دے نو د دې د حکومت طرز سرمايه دارانه بېخي پکار نه دے. د اميرانه شان نه پرهبز پکار دے. تاسو محصولات نافذول غواړئ نو ضرور نافذ کړئ خو د خدائے دپاره د غريبانو حالت د نظر لاندې وساتئ. خو سوال بيا هم هغه دے چي

مونڙ له د خپلو وسائلو دننه اوسېدل پکار دي يا د مالدارو په شان ژوند اختيارول ضروري دي. دا رياست مونږ څنگه چلولي شو؟ د دې دپاره مونږ له طريقه کار لټول پکار دي. زمونږ په وړاندې د قرون اولي د پېش روانو مثالونه موجود دي. يعني لاره زمونږ مخې ته ده مونږ له پرې تلل پکار دي. زمونږ عظيمو قائدينو چې کوم اسلامي سلطنت قائم کړی و، صرف درې تنه وو. د دغو قائدينو اخلاق، کردار او د قرباني او همدردۍ جذبي خپلولو بغير مونږ د پاکستان نه يو عظيم سلطنت نه شو جوړولې. د حضرت علي رضي الله عنه د نامې نه تاسو ټول واقف يئ، هغوي چې څه هم کړي دي نو د اسلام او خلقو دپاره ئې کړي دي. د هغوي هر عمل په اصولو بنا و. يو ځل ئې خپل يو دشمن له دې وجې پرېښی و چې هسې نه د ده په وژلو کښې زما د ذاتي خفگان دخل وي. زمونږ جذبه داسې پکار ده.

بيا د حضرت ابوبکر رضي الله عنه مثال وگورئ. د خليفه جوړېدو نه مخکښې د دوي هر يو عمل د مسلمانانو د ښېکړې دپاره و. د خليفه په توگه دوي ځان له يوه ډېره معمولي وظيفه مقرر کړې وه او باقي مسلمانانو له ئې يو برابر رقم مقرر کړی و. په اسلام يو الزام د عدم مساوات لگولې شي خو دوي عملاً دا ثابته کړې وه چې اسلام د ټولو انسانانو د ژوند د ضرورياتو په يو شان والي يقين لري. انسان غريب وي که مالدار د هغه د ژوند ضروريات يورنگ وي، اولاد د ټولو کېږي ځکه نو ضروريات هم د ټولو وي. داسې نه وي لکه چې تاسو وايئ چې ستاسو ضروريات زيات دي او زمونږ کم. تاسو دا هم نه شی وئيلې چې د غريب بنده د مالداره کېدو هېڅ امکان نه وي ځکه چې امکانات ټول د مالدارو دپاره وي. د دې ټولو خبرو تعلق ثقافت او تهذيب سره دے او په دې سلسله کښې هېڅ تفريق پکار نه دے. چونکې بدني ضروريات د

ٲولو يو شان دي، له دي وجي نه وظيفي هم د ٲولو دپاره يو شان مقررول پكار دي. د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه معامله هم داسي وه. تاسو ته به علم وي چي كه يو غريب هم په هغوي نكته چيني كړي ده نو د هغي خواب كښي هغوي خاموشي سره د هغه خبره اورېدلي ده او چي كله هغه خپله خبره ختمه كړي ده نو بيا ئي د اصل حقيقت نه خبر كړي دے او حوصله افزائي ئي ورله كړي ده. د داسي انسان په قيادت او رهنمايي كښي مسلمان چري هم گمراه كېدے نه شي كه تاسو هم دي اخلاقي اقدارو له ترقي وركړي نو ستاسو سلطنت به هم دغه شان مضبوط وي. كله چي هغوي خليفه جوړ كړي شو او د هغوي د تنخواه سوال راپورته شو نو هغوي خپله دا فېصله وكړه چي زه د مسلمانانو خادم يم او زما تنخواه دومره پكار ده، څومره چي د ديني د يو عام مزدور اجرت وي. له دي وجي نه زه وايم چي كه پاکستان غريب دے نو مونږ له دا حكومت په دي اصولو چلول پكار دي. دا ملك دے د چا؟ دا زمونږ دے او كه دي غريب وي نو مونږ به دي د يو غريب ملك په شان چلوو او چي سبا راته خوشحالي نصيب شي نو مونږ به ئي بيا په شاهانه طريقه هم وچلوو. خو زه تاسو ته دا وئيل غواړم چي دا وخت كوم عادتونه او اقدار مونږ خپل كړي دي دا به چري هم مونږ خوشحالي پله ورنه ولي. مونږ به دا زړي طور طريقي پرېږدو او د قرون اولي اسلامي طرز به خپلوو. مونږ د دي زور نظام مخالفت صرف له دي وجي نه كوو چي دا مونږ له پېرنگيانو راكړي دے بلكي د دي د مخالفت اصل وجه دا ده چي دا هر څه د اسلام په نوم كولے شي او د دي اجازت مونږ نه شو وركولے. كه د پاکستان حكومت په اسلامي خطونو وچلېدو نو زه به يقيناً د دي حمايت كوم. د پاکستان دپاره زما تصور دا دے چي دي يو ازاد پاکستان وي. مونږ غواړو چي په

دي دَيو مخصوص ڊلي يا مخصوص تن حق نه وي بلڪي دَٿولو
 اوسيدونڪو پري يو شان حق وي. دَدي ملڪ دَازادي نه دَخوند
 اخستو حق دي دَدي وطن ٿول اوسيدونڪو ته حاصل وي، په خائے دَ
 دي چي يو خوتنه ئي استحصال کوي. مونڙ غوارو چي دَدي ملڪ
 حڪومت دَعوامو په لاس کني وي. تر کومي چي دَ ماهرينو تعلق
 دَ نو هغه مونڙ دَ امريکي او برطانيي نه هم راغوبنتي شو خو چي
 کله سوال دَ اختياراتو وي نوزة دا نه شم منلے چي پاڪستان دَ قابلو
 او اهل خلقو نه محروم دَے. ما اور بدلي دي چي په نوکرو کني خني
 دَاسي پيرنگيان برقرار ساتلي شوي دي او نور ورله راغوبنتي شي.
 زة به لازماً دا وايم چي دا کار دَ پاڪستان په مفادو کني نه دَے.

نائب صدر مجلس: دَ ايوان کارروائي دَ سبا يوولسو بجو پوري
 ملتوي کولے شي.

دَ اسمبلي کارروائي دَ خالي دَ ورخي يعني شپڙم مارچ 1948 سحر
 يوولسو بجو پوري ملتوي ڪري شوہ.

www.pdfbooksfree.blogspot.com

دَ پاكستان دَ دستور سازي اسمبلي

تقریر ونه

25 مارچ 1954ء

خان عبدالغفار خان: جناب صدر! زه ڊپري خبري کونکي سياسي مقرر نه يم خو اوس اوس يو معزز غري د پښتونستان په حواله څه داسي خبري وکړي چې هغي زه په څه وئيلو مجبور کړم.

جناب من! ماته محسوسېږي چې معزز غري يا خود دي معاملې متعلق څه علم نه لري او يا بيا عمداً په دي حقله يو غلط تاثر تخليقول غواړي. تاسو ته به ياد وي چې په دي ايوان کښي يو ځل جناب لياقت علي خان په دي باره کښي زما نه پوښتلي وو چې ما ډپر په وضاحت سره ځواب ورکړم وه. د لياقت علي خان صاحب سوال دا وه چې د پښتونستان نه زما اصل مراد څه دے؟ ما هغه ته وئيلي وو چې وئيلے شي چې مونږ پاكستان کښي پينځه وروڼه اوسو يعني سنڌ، پنجاب، بلوچستان، بنگال او مونږ. زمونږ د باقي څلورو وارو وروڼو نومونه شته. چرته چې هغوي اوسي د هغي خاورې يو نوم شته. د مثال په توگه بنگال د يوې سيمي نوم دے او ټولو ته پته ده چې هلته بنگاليان اوسي. دغه شان چې څوک هم د پنجاب نوم واخلي نو بنده پوه شي چې د هغي خاورې ذکر کولے شي، چرته چې پنجابيان اوسي. څوک هم چې د سنڌ نوم واخلي نو اورېدونکي پوه شي چې دا د سنڌيانو د وطن نامه ده. دغه شان زمونږ سيمه هم ده خود هغي هېڅ نوم نشته. زمونږ د خاورې باره

کښې څه تصور د چا په ذهن کښې تر هغې نه شي جوړېدې تر څو چې د هغې سيمې خپل نوم نه وي. له دې وجې زه واييم چې زمونږ د علاقې دې يو خپل بامعني نوم وي چې دا پته ترې لگي چې دا د پښتنو سيمه ده. خبره صرف دومره ده خو زه خبران يم چې دومره يو معقول سره هم د پيش نه پشم خان جوړوي. لږ سوچ وکړئ چې د يو څيز باره کښې د علم حاصلولو بغير په هغې بحث کولو او هغه په غلط انداز کښې پېش کولو او د هغې مذمت کولو باندې تاسو زمونږ اعتماد حاصلوئ او که بائلي؟ ما څو ځله وئيلي دي چې تاسو له په مونږ اعتماد کول پکار دي لکه چې په نورو څلورو وروڼو ئې کوئ. که تاسو په مونږ اعتماد ونه کړو او زمونږ سره مو دا سلوک جاري وساتلو نو حالات به د دې نه زيات خراب شي. زما په خيال کښې چې کوم خلق په دې لهجه کښې خبرې کوي، داسې پروپېگنډې کوي او پرېس له داسې بيانونه ورکوي، د هغوي مقصد زمونږ او زمونږ د څلورو وروڼو ترمينځ تعلقات خرابول دي.

جناب! زه يو وار بيا دا وئيل غواړم چې زمونږ د خاورې يو نوم پکار دې. په دې نکته تاسو ښه په سنجيدگي غور وکړئ. کومو خلقو ته چې زمونږ د دې مطالبې په باب له معلومات نشته، په دې ايوان کښې په هغې د بحث کولو او پرېس کښې د بيان بازو کولو په ځان دې مونږ له راشي. دغه شان ځنې اخبارونه هم په دې حقله غلط فهمي پېدا کوي او خوروي. که د دوي په دې حقله څه شکوک او شبهات وي نو ما له دې راشي او ما نه دې پوښتنه وکړي چې د پښتونستان نه زما څه مراد دي؟ په دې لږ کښې زه د دوي د شکونو لري کولو دپاره هر وخت تيار يم. زه دا خبره دوباره کول غواړم چې تاسو له پکار دي چې په مونږ اعتماد وکړئ. که تاسو په مونږ اعتماد وکړئ نو زمونږ مرسته او تعاون او مينه به تاسو ته حاصله

وي کومه چي به د پاکستان د عظمت، طاقت او استحکام باعث جوړېږي. هن که تاسو په مونږ اعتماد ونه کړو نو د دې نتيجه به ډېره په گرانه تسلي بخش راووي.

د جمعې ورځ درېم ستمبر 1954ء

خان عبدالغفار خان: جناب! زه په دې موضوع د خه اوږد تقرير کولو دپاره نه يم راپاڅېدلې ځکه چې په دې موضوع مخکښې ډېر خه وئيلي شوي دي. زه صرف د دې وئيلو دپاره راپاڅېدم چې بنگال کښې کوم تباه کونکې سپلاډ راغلي دے، هغې سره به مونږ خه کوو او د هغه خائے د بنگاليانو وروڼو امداد به څنگه کوو؟ د دې سپلاډ د تباهۍ نه د بچ کېدو دپاره به مونږ عملي اقدامات کوو. زما تجويز دا دے چې د مغربي پاکستان خلقو له پکار دي چې په دې سخت وخت کښې د مشرقي پاکستان د وروڼو امداد وکړي. دا خبره اکثر کولې شي چې د مشرقي او مغربي پاکستان خلق دي يو بل ته رانژدې کړې شي او په دې لړ کښې کوششونه هم وشو. که مونږ دا وخت د مشرقي پاکستان د وروڼو خدمت ته ورمخکښې شو نو زما يقين دے چې دا مقصد به تر لاسه کړو. په دې حواله ماته د فارسي يو شعر رايا د شو:

دوست آن باشد که گيرد دست دوست

در پریشان حالی و درماندگی

په انگرېزي کښې ئې مطلب دے A Friend in need is a friend indeed تر څو پورې چې زما د ذات تعلق دے نو زه به صرف دومره ووايم چې تاسو ته پته ده چې خدائي خدمتگارو په تېرو وختونو کښې هم ډېر زيات سماجي کارونه کړي او اوس هم مونږ د

بنگاليانو ورونيو د مدد کولو دپاره سخت بېتابه يو. مونږ هلته ډاکټران او رضاکار او نور سماجي کارکنان لېږل غواړو چې زموږ د بنگاليانو ورونيو طبي او نور مختلف قسمه امداد وکړي. که حکومت مونږ له اجازت راکوي نو زه دا وایم چې مونږ د دې کار پوره پوره اهليت لرو.

زما دويم تجويز هم لږ واورئ. په دې ايوان کښې د دې نه بهر او پرېس کښې خلق د اسلام، اسلامي حکومت او اسلامي جمهوريې باره کښې ډېرې خبرې کوي. زه تاسو ته د اسلامي حکومت يو مثال وړاندې کوم. تاسو به تاريخ کښې لوستئ وي چې يو ځل په مدينه او د هغې په خواوشا کښې قات راغئ. دا د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د خلافت زمانه وه. هغوي په خپله هم خوراک پرېښودو او قسم ئې وخوړو چې تر څو پورې دې خلقو ته خوراک په لاس نه وي ورغلي نو زه به ډوډۍ نه خورم. نو زه په دې ايوان کښې تاسو ته دا تجويز وړاندې کوم چې زموږ گورنر جنرل، وزيران او د دستور سازي اسمبلۍ غړي او اعلي سرکاري عهد بدار که ډوډۍ پرېښودئ نه شي نو د هغې مقدار کښې خو کمه راوستئ شي کنه او دغه شان چې کومې پېسې بچ شي نو هغه به د بنگاليانو ورونيو امداد له ولېږو. که مونږ کوشش وکړو نو دا لوائه آفت چې په مونږ راغلي د دې سره مخ کېدئ شو.

جناب اکشې کمار داس (مشرقي پاکستان جنرل): جناب صدر! نن مونږ د هغې آفت متعلق خبرې کوو، کوم چې په بنگاليانو راغلي د دې جناب! دا آفت په اصل کښې په ټول قوم راغلي د دې ځکه چې دې آفت د ملک تقريباً نيمه ابادي په ولقه کښې اخستې ده. د دنيا په کوم قوم هم حتي چې جنگ سره مخامخ شوه وي، په هغوي هم داسې لوه آفت نه د دې راغلي. کوم نقصانونه او تباهي چې د

مشرقي پاڪستان خلقو برداشت ڪري، هغه چري دَ جنگ له وجي هم په چانه دي راغلي. دا وخت دَ مشرقي پاڪستان خلق چي په کومو حالاتو کني اوسي دَ هغي بيان ممکن نه دَ. په کوم حال کني چي دَ مشرقي پاڪستان خلور خلوبنت ملينه خلق دا وخت دَ تباهي سره مخ دي، دَ هغي خوک تصور هم نه شي کولي. دا لاد تباهي شروع ده، دَ دي نه بدتر حالات لاراوان دي. کله چي اوبه کوزي شي نو دَ خلقو مشكلات او تکليفونه به نور هم زيات شي. په دي تکليفونو کني دَ شل فيصده نه تر پنخوس فيصده اضافه ممکنه ده چي راشي.

جناب! مونږ دلته دا منو چي دَ مشرقي پاڪستان په خلقو کني مزاحمتي قوت او برداشت زيات دَ. مونږ دَ هغوي دَ دي خصوصيت ستائنه کوو خو جناب! دَ مزاحمت هم يو حد مقرر وي دا خلق به تر کومه مزاحمت کوي؟ ڪه دَ دوي په وخت امداد ونه ڪرے شو نو دَ قدرت سره مقابله به دوي اخر تر کومه کوي؟ دَ مشرقي پاڪستان خلق دا وخت دَ مرگ او ژوند په کشمکش کني راگير دي. ورځ او شپه دغه خلق دَ خپل مال اسباب، اولاد، څاروو او دَ خپلو بچو باره کني سوچونه کوي کوم چي اوبو وري دي. لږ دَ هغوي په حالت سوچ وکري. هلته داسي حاملې مپندي وي چي بچي ئي راوړي دي او دا وخت په اوبو کني ژوند کوي چي په سر ئي بي دَ آسمان نه بل سپورے نشته. اوبه اوس دَ هغوي ٽڪونه ده. دي حالاتو ته هم وگورئ او بيا دَ مرکزي حکومت دَ دوي دپاره صرف دوه دېرش يا پينځه دېرش لکه روپي عطيه. ايا دا پيسي دَ هغوي دپاره ڪافي دي؟

جناب! دا څه ټه شروعات نه دي. دَ قومونو دَ بچ کولو دپاره ڪروڙونه خرچ کول پکار وي ځکه چي ڪه يو قوم بچ نه شي نو بيا

حکومتي خزانہ کبني د کروړونو پرتو روپو فائده څه ده؟ چې د ملک نیمه برخه د تباہی سره مخ ده نو په خزانہ کبني د کروړونو څه ضرورت دے؟ جناب! زما دپاره دا خبره ډېره تکلیف ورکونکې ده چې مرکزي حکومت صرف پینځه دېرش لکه روپۍ تراوسه لېږلې دي. جناب! د مشرقي پاکستان انتظام دا وخت د مرکز په لاس کبني دے، له دې وجې نه د هغوي د بچ کولو ذمه واري هم د مرکزي حکومت ده. مرکزي حکومت د هغه ځائ د خلقو د حفاظت، دفاع او مستقبل ذمه وار دے. د مرکزي حکومت له اړخه مشرقي بنگال له صرف پینځه دېرش لکه روپۍ امداد ورکول يو قسم له توقې دي. ماته داسې ښکاري چې زمونږ وزير اعظم صاحب په دې پوهېدلو کبني بېخي ناکامه شوه دے چې د مشرقي بنگال خلق د کومو تکلیفونو سره مخ دي.

جناب! مونږ دلته په يو قومي آفت بحث کوو خو د ايوان د غړو حاضرۍ ته وگورئ چې ډېره زیاته کمه ده. د شرم خبره ده چې د يو قومي آفت په موضوع د خبرو په وخت د ايوان حاضري دومره کمه وي. پکار ده چې مونږ په دې خبره ځان پوه کړو چې دا وخت د نیم پاکستان ابادي د خطرې سره مخ ده. لږ د خلقو حالت ته وگورئ چې هغوي څنگه ژوند کوي؟ مونږ خپله هم ليدلي دي او اخبارونو کبني هم رپورټونه راځي چې د مشرقي بنگال خلق د تېرو اوو کالو نه خپل کورونه نه شي جوړولې ځکه چې هغوي سره بانس او د مرمت نور سامان نشته. بانس د پاکستانی علاقې نه بهر په لويي مقدار کبني پیدا کېږي خو زمونږ خلق د کسټم د مشکلاتو له وجې د هغې د حاصلولو نه قاصر دي. د پینځه سوه C.1 شيتونو نه علاوه ما ليدلي دي چې هندوستان څو لکه بانسونو ورکولو ته تيار دے خو صرف په دغې هم کار نه کېږي. مونږ له به نور بانس او د څاروو

دپاره بوس پکار وي، دا د تپيرا او اسام په رياستونو کښې ډېر
زيات وي. مونږ له به د هندوستان نه نور امداد اخستل پکار وي. دا
ټول څيزونه به مونږ له د هندوستان نه اخستل وي. امریکه زموږ
امداد کوي، لکسمبرگ مو مدد کوي، سعودي راسره لاس کوي.
دغه شان د دنيا څو نور ملکونه هم مونږ سره مرسته کوي بيا هم
مونږ ته د نور امداد سخت ضرورت دے. مونږ له دا ټول څيزونه
پکار دي چې غريب خلق خپلې جونگرې جوړې کړې شي. دا ټول
څيزونه په مشرقي پاکستان کښې نشته. هلته داسې خلق دي چې
هغوي د اوسپنې څادرونه نه شي اخستے.

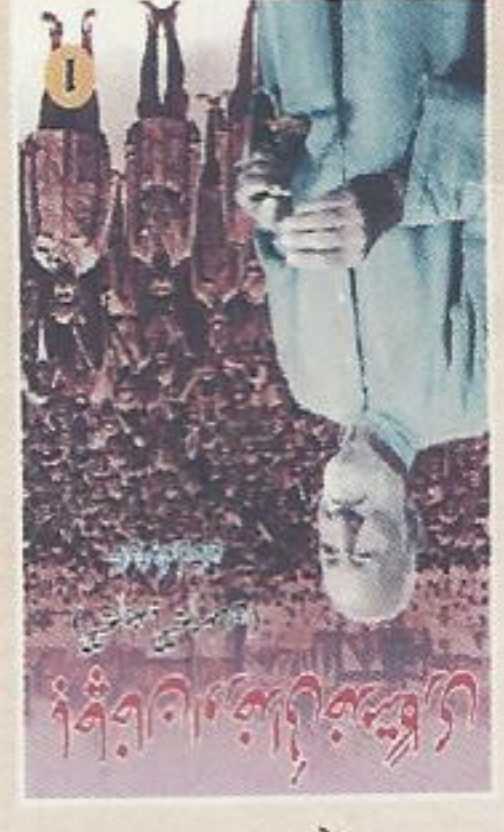
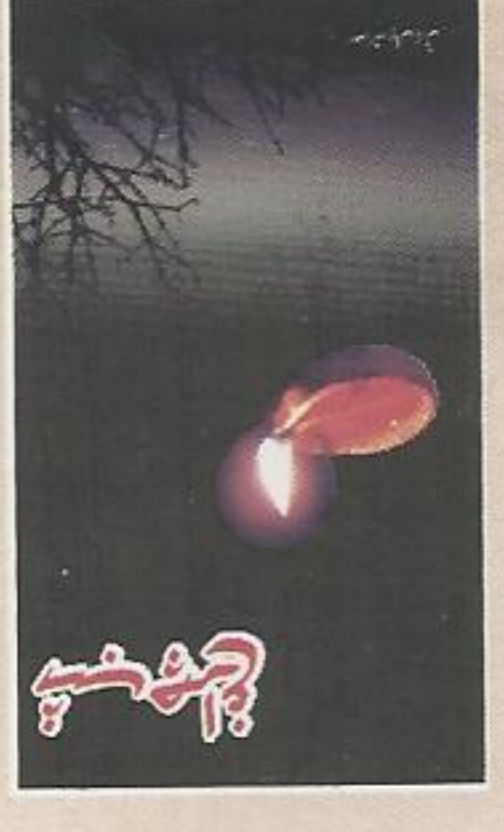
www.pdfbooksfree.blogspot.com

پیشینہ؟ جگہ

www.pdfbooksfree.blogspot.com

Publications of Baacha Khan Research Center

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**